

Översikter och meddelanden

Semiotik och kinesisk retorik

1.1 Inledning

Traditionell kommunikationsteori, den sk processkolan eller interpretivismen¹ ser kommunikation som en linjär process där en sändare skickar ett meddelande till en mottagare. Om mottagaren inte förstår meddelandet beror det antingen på att sändaren inte har uttryckt sig tillräckligt klart, eller på att någon form av störning, sk brus, har uppstått på kanalen.

Semiotiken, däremot, är en betydelseteori. Den är konstruktivistisk² och intresserar sig mer för kommunikationens innehåll än för dess tekniska aspekter. Själva meddelandet står i centrum. Teorins huvudantaganden är, för det första, att man i en kommunikationssituation tillmäter mottagaren lika stor och aktiv roll som sändaren. Det är således lika viktigt att tolka ett budskap som att konstruera det. För det andra ser man inte en kommunikationssituation som en isolerad företeelse, utan som en produkt av en eller flera specifika sociala och kulturella kontexter.

Semiotiken har hittills främst använts inom det humanistiska området. Den tillhör språkvetenskaperna och har tillämpats mycket inom litteratur-, konst-, och filmvetenskaperna. Kanske kan den även bidra med vidgade vyer, perspektiv och tankemönster inom statsvetenskapen, vars syn på kommunikation behöver vidgas.

I denna artikel vill jag därför diskutera kring kopplingen mellan semiotik och politisk retorik, då den sist nämnda, i dess neutrala bemärkelse. (se avsnitt 3.1) är en viktig del av den politiska kommunikationen. Mitt syfte är att göra en översiktlig teoretisk genomgång av semiotikens begrepps- och föreställningsfär, samt resonera kring teoriens tillämpbarhet på den politiska reto-

Denna översikt är en reviderad version av en seminarieuppsats som erhöll Fahlbeckska priset 1989. Efter önskemål från redaktionen har fotnoterna till de kinesiska illustrationerna uteslutits. Den intresserade hänvisas till författaren.

riken. Detta sker med hjälp av empiriska exempel tagna från den kinesiska demokratidebatten under 1986 och 1987, som den framstår i till engelska översatt pressmaterial.

De tillförlitlighetsproblem som uppstår då man försöker tolka kommunistiskt språk³ – och dessutom utifrån ett översatt⁴ pressmaterial – har jag delvis kringgått genom att inte studera den förda politiken utan endast den politiska retoriken.

1.2 1986/87-års demokratidebatt

För att underlätta förståelsen av den empiriska exemplifieringen följer här en kort introduktion om Kinas politiska situation under 1986 och 1987.

Under hösten 1986 – liksom 1956, våren 1979 och våren 1989 – diskuterades demokrati och politiska reformer mycket fritt i Kina.⁵ Detta hade sin grund i den kursomläggning som införts på det 11:e centralkomité-mötet i december 1978⁶ och som bl a innebar att den ekonomiska utvecklingen bytte plats med klasskampen på den politiska agendan.⁷ Kursomläggningen kallades de fyra moderniseringarna och innebar modernisering av jordbruket, industrin, vetenskapen/teknologin och försvaret.⁸ I kölvattnet följde även diskussionen om den femte moderniseringen – nämligen demokratisering.⁹ Denna definierades mycket olika, men generellt tycks man ha menat decentralisering och "ökad folkvilja" genom diskussion och debatt.¹⁰

Liksom 1956, 1979 och 1989 ansågs diskussionen för frispråkig. Bromsen slogs till i december då studentdemonstrationer anordnades i ett stort antal universitetsstäder och studenter krävde ökad demokrati i form av medbestämmande och åsiktsfrihet. Vikten av att upprätthålla de fyra kardinalprinciperna, dvs den socialistiska vägen, proletariatets diktatur, partiets ledarskap och marxism-leninismen/Maos tankar,¹¹ deklarerades och den massmediala retoriken förändrades. Det tidigare varierade språkbruket övergick till att vara rituellt och dogmatiskt. Partiets generalsekreterare Hu Yaobang tvingades agera syndabock och avsattes till-

sammans med en del medarbetare i januari 1987. Hu ersattes av Zhao Zivang, som mötte samma öde som Hu några år senare. Sk initiativtagare till demonstrationerna – bli a Fang Lizhi – uteslöts ur partiet.¹²

I maj höll Zhao ett tal som fick motståndarna till reformer att dra sig tillbaka. Under sommaren diskuterade man återigen politiska reformer i pressen och under 13:e partikongressen i oktober tog även demokratidiskussionen fart – dock mer disciplinerat och med fler förbehåll än innan december 1986.¹³

2. Semiotik

Semiotik är läran om tecknen och deras betydelse.¹⁴ Ett tecken kan vara allt från auditiva fenomen som fågelkvitter, radiosignaler eller flygplansbuller till visuella företeelser som vägmärken, fotografier eller serier. Ett tecken finns alltid i ett sk teckensystem som med en semiotisk terminologi kallas *kod*. Om text ett ord är ett tecken är ett språk en kod. Och om en tanke är ett tecken, är ett tankesystem eller en viss föreställningsfärd en kod. Man kan säga att två personer som talar med varandra, talar med både gemensamma (om båda text talar svenska) och skilda (om de text har olika yrkesbakgrund) koder. Ju fler gemensamma koder två aktörer i en kommunikationssituation har, desto mer kommer deras uppfattningar av ett visst meddelande att likna varandra.

Koderna är inte isolerade utan alltid kopplade till ett större sammanhang, till en kontext, som kan vara det samhälle – sk *kultur* – eller den sociala gemenskap – sk *subkultur* – som aktörerna lever och verkar i.

Ovanstående kan sammanfattas med Umberto Eco's ord:

As is true of every system of signs, signs and their correlations are to be seen in relation to a *sender* and an *addressee*; based on a *code* . . . ; emitted in a *context* of communication which determines the meaning of the three previous terms.¹⁵

2.1 Tecken

2.1.1 Icke-verbala och verbala tecken

Tecken är *verbala* eller *icke-verbala*. Med verbala tecken menas text ord, uttalanden, och skriftliga utsagor medan icke-verbala tecken text är gester, minspel och tonfall. Den icke-verbala kommunikationen har två funktioner. För det första informerar den om sändaren. Text avslöjar minspel och gester sändarens attityder och känslolägen. För det andra styr den samspelet mellan två aktörer. Text påverkar en sändares tonfall en mottagare. Den verbala, skriftliga kommunikationen innehåller ofta icke-verbala komponenter som styr samspelet. En text kan text ha ett visst tonfall eller vara iro-

nisk och därmed påverkar den mottagaren känslomässigt.¹⁶ Vidare uppträder icke-verbala tecken alltid i nuet – dvs de är direkta, medan verbala kan vara både direkta – som ett samtal i kafferummet – och indirekta, som ett brev som når mottagaren sedan det sänts.¹⁷ Enligt Doris Graber har det uppskattats att endast 35 % av meddelandets sociala innebörd framförs via verbala tecken i den direkta kommunikationen mellan två människor.¹⁸

När det politiska klimatet hårdnade i Kina i december 1986 märktes det också i de nya hotfulla och fientliga tonfall som användes i kinesisk press:

If some people miscalculate the situation, they will surely eat their own bitter fruit. The people trust you, train you, and at the same time are observing you.

Avsikten här är att informera om sändarens allvarliga avsikter, hota mottagaren och hindra honom/henne från att agera "in conflict with the people."

2.1.2 Tecknet – en kombination av uttryck och innehåll

Ferdinand de Saussure, schweizisk lingvist och en av semiotikens grundare, satte tecknet i centrum och menade att det bestod av två sidor. Dels en mental föreställning – det betecknade. Dels en fysisk form – det betecknande.¹⁹ Relationen mellan sidorna "is not one of equality but of equivalence", och endast i kombination innehar tecknet mening.²⁰ Louis Hjelmslev kallade de två sidorna *innehåll* och *uttryck*,²¹ och de begreppen kommer också att användas här.

Under den studerade perioden ligger den ideologiska definitionen av begreppet demokrati²² i stort sett fast, medan den pragmatiska definitionen använder demokrati som uttryck för tre varierande innehåll.²³

Under hösten 1986 definieras demokrati i relativt allmänna termer. Demokrati innebär text "a variety of ways and forms", "to stick to one's own views and engage in discussion" samt "freedom of speech and publication"²⁴. En del konkreta definitioner ges också även om de är mer sällsynta. Demokrati innebär text supervision of cadres, separating party from government, och reform of the voting system.

Under vintern 1987 definierar man demokrati negativt. Demokrati innebär *inte*: "the Great Democracy" och "the four bigs"²⁵, dvs "speaking out freely, fully airing views, writing big-character posters, holding great debates". Detta är anarki, vilket leder till att "a small number of people, unbound by the law, do whatever they like, while the democratic rights of the major-

rity are trampled upon and deprived of their personal freedom."²⁶

Under hösten 1987 definierar man återigen demokrati positivt, men mer konkret än under hösten 1986.²⁷ Demokrati definieras således som "decentralization, reform the election system, management and supervision at the grass-roots-level, consultation and dialogue, separation party-government, multi-party cooperation ... long-term coexistence and mutual supervision". Samtidigt betonas att demokrati inte är detsamma som borgerlig demokrati. Således innebär socialistisk demokrati *inte* flerpartisystem, och "separation of three powers".

2.1.3 Den synkrona språkdimensionen

Saussure såg tecknet som socialt och kulturellt betingat, men lade ingen stor vikt vid dess förhållande till den reella, externa verkligheten (beteckning).²⁸ Han var istället intresserad av relationen mellan tecknet och andra tecken i samma system. Inom lingvistik kallas detta för den synkrona språkdimensionen och språkssystemet studeras där som ett slutet system som är oberoende av tids- och rumsdimensionen till skillnad från den diakrona språkdimensionen som är historiskt och kronologiskt bestämd.

Ett tecken definieras inte positivt utifrån sitt innehåll, utan negativt utifrån relationen med andra tecken i systemet.²⁹ Text bestäms tecknet "folk" (enligt kinesisk kommunistisk terminologi) av hur det skiljer sig från andra tecken, dvs "folk" betyder inte Guomindang-anhängare, imperialist, eller kapitalist.³⁰ Relationen, det sk positionsvärdet, mellan ett tecken och andra tecken i ett system bestämmer, enligt Saussure, betydelsen.³¹

Kort uttryckt: Ett tecken bestäms inte av verklighetens struktur, utan av gränserna mellan besläktade mentala föreställningar inom systemet.³²

Christer Jönsson anvisar en metod för hur man kan studera ett politiskt pressmaterial med hjälp av den synkrona metoden.³³ För det första kan man se på när frekventa tecken förekommer respektive inte förekommer. För det andra kan man studera i vilken position olika tecken står i förhållande till varandra. Ett exempel kan sägas vara när Jiang Ching under rättegången mot de fyra gäng anklagades för att ha beordrat tidningarna att fotografera henne i fokus, vilket sades framhäva hennes ledande position på bekostnad av Hua Kuofengs som var Maos egentlige efterträdare.³⁴ För det tredje kan man undersöka förändringar i rutinformuleringar. Ett exempel är när man våren 1978 och årsskiftet 1986/87 börjar tala om socialistisk demokrati istället för demokrati.³⁵

Kremlologin har sedan 1920-talet använt sig av denna synkrona metod.³⁶

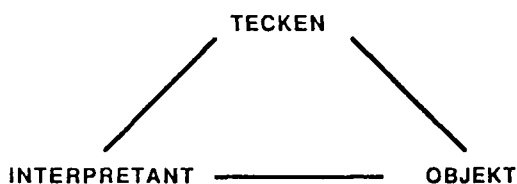
Det politiska reform- och demokratibegreppet prioriteras olika under den studerade perioden. När man räknar upp olika reformer under hösten 1986, placeras t ex "politisk reform" på andra plats efter "ekonomisk reform" och har alltså relativt hög prioritet. Under vintern 1987 omnämns den politiska reformen och demokratiseringen överhuvudtaget mycket lite. Under hösten 1987 rangordnas politisk demokrati som högre än ekonomisk reform vid vissa tillfällen.

Under den 13:e partikongressen behandlas politisk reform och demokrati först som femte punkt, efter historiska, ideologiska och ekonomiska mål, och demokratiseringsprocessen som sådan tas upp som det femte av sex kriterier på socialism. Några stora växlar bör man dock inte dra på detta. Politisk reform och demokrati står inte lägre än tidigare. Partikongressen har sin speciella retorik och Zhao redogör i hög grad för den officiella prioriteringsordning som varit gällande sedan 1978.³⁷

Den synkrona språkdimensionen och dess tillämpning inom semiotiken kan kritiseras på flera sätt.³⁸ För det första är det motsägelsefullt att utgå ifrån att det finns en interaktion mellan språk och kultur samtidigt som relationen mellan språk och yttre verklighet ses som mindre intressant. Kultur och yttre verklighet påverkar ju varandra (se avsnitt 2.2.3). För det andra bör man vara kritisk mot isolerade studier av enskilda, abstrakta system, framför allt när man utanför logikens domäner applicerar metoden på t ex politik eller andra sociala fenomen. För det tredje får man inte ignorera den viktiga diakrona språkdimensionen, vilken tar hänsyn till språkets och kulturens interaktion med tid och historia (se t ex avsnitt 2.2.4).

2.1.4 Tecknet och dess relation till yttre och inre verklighet (objekt och interpretant)

Charles Peirce, amerikansk filosof och semiotikens grundare vid sidan av Saussure, kopplade tecknet till den yttre verkligheten. Peirce ansåg, till skillnad från Saussure, att tecknets relation till sitt *objekt*, dvs till det tecknet refererar till i den yttre verkligheten, var lika viktig som tecknets relation till sin *interpretant*, dvs till den inre verklighet, den tanke som tecknet stod för. Interpretanten bestäms av de sociala konventioner, dvs den kulturella kontext, aktören verkar i och av hans/hennes specifika erfarenheter.³⁹ Med en figur kan tankegången illustreras så här:⁴⁰

Peirce ser den ständiga interaktion som pågår mellan tecken och yttre verklighet och mellan tecken, tanke och kultur. Hans modell är därför vidare och mer anpassad för tillämpningar på andra studium än språket och rent lingvistiska fenomen än Saussures.

De kinesiska politiken har ofta varit inriktad på att förankra en företeelse eller ett begrepp både i teorin/ideologin (interpretant) och i den empiriska verkligheten (objekt). Under Maos tid talade man om marxism-leninismen å ena sidan, och Mao Zedongs tankar å den andra. Efter Maos död kan man snarare säga att även Maos tankar tillhör det ideologiska arvet, medan man talar om nationella, specifikt kinesiska karakteristika, eller rätt och slätt politisk verklighet, då man avser empirisk verklighet.⁴¹

Under hösten 1986 och hösten 1987 är man mån om att betona tecknets (dvs demokratibegreppets) koppling till sitt objekt. Behovet av att se demokratiseringsprocessen som en nödvändig betingelse av den praktiska politiska utvecklingen är stor:

We should start from China's realities to realistically strengthen the building of socialist democracy.

Den praktiska erfarenheten ska sedan inkorporeras i ideologin.

Under vintern 1987 betonas istället den teoretiska, ideologiska förankringen.

Ett annat exempel kan tas när det gäller tecknet "demokratiska rättigheter". Under hösten 1986 och hösten 1987, talar man ofta om att Konstitutionen (interpretanten) garanterar demokrati, frihet, och jämlikhet och mer konkreta rättigheter som rösträtt, press- och publiceringsfrihet m fl, men att de inte utövas i praktiken (objektet). Ett par artiklar hävdar to m att inte ens lagen garanterar de demokratiska rättigheterna. Här är tecknet "demokrati" varken kopplat till sin interpretant eller sitt objekt. Att demokrati både innebär demokratisk medvetenhet och politisk handling påpekas också av en tidning. Under vintern 1987 talar man om de demokratiska rättigheterna som befintliga både i teorin och i praktiken.

2.1.5 Hur tecknet förmedlar betydelse genom ikon, index och symbol

Enligt Charles Peirce förmedlar ett tecken betydelse genom att likna (*ikon*, t ex ett fotografi), koppla (*index*, rök indikerar eld) eller symbolisera (*symbol*, korset symboliserar kyrkan genom godtycklig konvention).⁴² Godtycklig betyder i det här sammanhanget, omotiverad, dvs uttrycket är omotiverat och därmed godtyckligt i förhållande till sitt innehåll med vilket det inte har någon naturlig förbindelse.⁴³

En konvention är en implicit överenskommelse inom en kultur eller en subkultur om hur man ska använda ett visst tecken. Ett konventionellt tecken har en social dimension, medan ett icke-konventionellt tecken är individuellt, privat och inte möjligt att kommunicera med.⁴⁴ (Avsnitt 2.2.2) En konvention är dock inte det samma som en explicit överenskommelse, då en sådan är en lag som samhället har accepterat och som medlemmarna i en kultur är underkastade. En konvention kan inte ändras genom explicit överenskommelse.⁴⁵

Även om det egentligen endast är symbolen som är konventionell och således beroende av ett kulturellt betydelsesystem, kan både ikon och index tydas på nivåer där de är beroende av en kontext. Ett fotografi kan ju t ex ha en symbolisk funktion och även om en rollsroyce är ett index på rikedom så tillvida att man måste vara rik för att äga en, är den också en symbol för rikedom.⁴⁶

Politiska exempel här ter sig krystade. Att isolera en litterär text är enklare än att isolera en politisk, som ständigt är ett uttryck – inte bara för en kulturell/social situation och kontext – utan också för ett politiskt händelseförlopp, för politiskt agerande och praktisk, pågående handling. Ikon, index och symbol är därför mer lämpliga i det litterära sammanhanget.

2.2 Kod

2.2.1 Koden och dess funktioner: paradigm och syntagm

Godtycklig konvention bildar en naturlig övergång till kod. Om relationen mellan uttryck och innehåll bestäms av konvention, så är det genom koden som denna konvention och därmed ett teckens betydelse kommer till.⁴⁷ Koden förklarar konventionen.

En kod har två funktioner: en paradigmatiske och en syntagmatiske. Ett *paradigm* är en uppsättning tecken. Från dessa gör man ett urval för att bilda en kombination, ett *syntagm*. En vokabulär är sålunda ett paradigm och den mening man bildar utifrån vokabulären är ett syntagm.⁴⁸

Syntagmet har nära relation till den kulturella eller subkulturella kontexten.⁴⁹

Under den period jag har studerat tycks det finnas ett paradigm av alla de termer som har någon ideologisk eller pragmatisk koppling till demokratibegreppet. I olika situationer har man sedan kombinerat dessa termer på olika sätt för att syntagmet ska framföra ett visst budskap.

Under hösten 1986 (och hösten 1987) förekommer bl a syntagmen "democracy and efficiency", "civilization and democracy", "democracy, freedom and equality", "democratic, scientific and systematic".

Under vintern 1987 förekommer bl a syntagmen: "discipline and freedom, and democracy and centralization are unities of opposites"⁵⁰, "socialist democracy and socialist legal system", "stability and unity", "stability and sanctity", "stability and security", "We should integrate democracy with centralism, the legal system, discipline and party leadership." Under partikongressen är det främst två kombinationer som framhålls: "democracy and stability" och "democracy and efficiency".

Av detta följer att det är fruktbart att se på paradigm och syntagm i en politisk text, då man vill undersöka ideologiska eller pragmatiska förändringar över tid.

2.2.2 Det kollektiva och det individuella: *langue* och *parole*

Vi har tidigare sagt att språket är ett system av tecken, dvs en kod.⁵¹

Enligt Saussure är *langue* själva språksystemet. Det är bestående, socialt och kollektivt betingat. *Parole* är användningen av språket. Det är tillfälligt och individuellt betingat – två individer uttrycker sig ju inte exakt likadant. *Langue* är lingvistikens centrala studieobjekt, eftersom det är socialt och därmed "komplett". Språket kan nämligen inte vara fullständigt hos någon individ, enligt Saussure, utan är komplett endast hos kollektivet.⁵²

Det är alltså när vi går från det individuella, *parole*, till det kollektiva, *langue*, som vi når fram till koden.⁵³

I den kinesiska retoriken kan man säga att *langue* är det gemensamma ideologiska/nationella språksystem som används av samtliga media – den gemensamma kod, som behövs för den kollektiva enhetligheten. *Parole* är istället de enskilda artiklar och tal som skrivs av individuella journalister, talare, och skribenter, vilka varierar det ideologiska tankegodset under de olika perioderna.

Distinktionen mellan det kollektiva och det individuella – som i fallet mellan *langue* och *parole* – är väsentlig för semiotiken, eftersom en av teorins huvudprinciper är att individuella tecken endast har betydelse i ett socialt system. Analogt ser man inom semiotiken att delarna i ett system inte har någon självständig betydelse, utan är intressanta endast i den helhet de ingår, och att

den subjektiva perceptionen endast är viktig i förhållande till den objektiva verkligheten.⁵⁴ Detta är ett intressant exempel på semiotikens kollektiva och teoretiserande verklighetssyn.

En av semiotikens största brister är just avsaknaden av det individuella perspektivet, vilket också märks när man studerar politiskt material.⁵⁵

2.2.3 Denotation och konnotation

Två typer av koder är *denotation* respektive *konnotation*. Denotationen talar om vad ett tecken betyder – vad ett fotografi föreställer eller vad ett uttalande handlar om.⁵⁶ Konnotationen talar om hur ett tecken säger någonting – vilka känslor ett fotografi framkallar eller vilka värderingar ett uttalande visar upp eller appellerar till.⁵⁷ Man brukar också tala om att denotationen är grundbetydelsen, medan konnotationen är tilläggsbetydelsen.

En vanlig uppfattning är att denotationen är objektiv och neutral. Det är emellertid svårt att tro att denotationen kan vara oberoende av en kultur eller subkultur. Ett fotografi som visar en öde landsväg, säger oberoende av vilken känslöstämning det framkallar och vilken värdering fotografen har, någonting som är specifikt för en viss befolkning i en speciell kultur.⁵⁸

Distinktionen mellan denotation och konnotation har således främst ett analytiskt värde:

... signs appear to acquire their full ideological value ... at the level of their 'associative' meanings – for here 'meanings' are *not* ... fully naturalized ... and their fluidity of meaning and association can be more fully exploited and transformed ... At [the connotative] level we can see more clearly the active intervention of ideologies in and on discourse: here, the sign is open to new accentuations ... [the distinction], then, [is] merely useful for distinguishing ... between ... the different levels at which ideologies and discourses intersect.⁵⁹

Eco gör en liknande distinktion. Han menar att denotationen är en underliggande kod, en underkod, vilken bygger på kulturell konvention. Konnotativa koder bygger sedan på den underliggande koden.⁶⁰

Underkoderna kan vara av flera olika slag, men gemensamt för dem alla är att de är integrerade i den ideologi och den kultur de existerar inom.⁶¹ Underkoderna gör det möjligt för en retoriker att förutse vilka konnotationer och myter (se nedan) han kan framkalla hos en mottagare.⁶²

Om vi säger att relationen mellan uttryck och innehåll i tecknet demokrati är tecknets denotativa betydelse, vilken varierar under den studerade tidsperioden, finns det också en konnotativ sida – dvs *hur* man talar om de-

mokrati och vilka värderingar och känslor som därvid framkallas. Framförallt är konnotationen framträdande under vintern 1987. Här undviker man att definiera demokrati positivt. Istället kompletterar man den negativa definitionen med att tala om vad demokrati är, vad det bör uppfattas som, och hur det bör utövas. Demokrati bör tex sammankopplas med partiets ledarskap, det socialistiska systemet, och med "stability and unity and the four cardinal principles" (förekommer också, men i betydligt mindre grad, under hösten 1986 och hösten 1987). Den bör bygga på "understanding, education and persuasion"⁶³ och den bör utövas inom "normal democratic channels" (dvs de som partiet och Konstitutionen anvisar). Vidare bör den utövas "step-by-step", "gradually", under ansvar och i enlighet med "the organizational principle", där individen underordnas partiet, minoriteten majoriteten, den lägre nivån den högre nivån samt partiet de centrala myndigheterna.

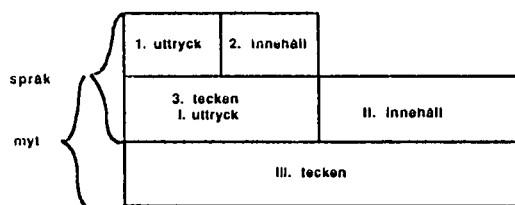
Svårigheten att skilja denotation och konnotation från varandra har redan berörts och svårigheten att göra en distinktion mellan konnotation och myt kommer att beröras längre fram. De exempel som ovan tagits upp ligger på den flytande gränsen mellan denotativ, konnotativ och mytologisk betydelse, och exemplifieringen kan givetvis diskuteras.

2.2.4 Myt

En *myt* är i detta sammanhang en berättelse med vilken en kultur förklarar eller uppfattar någon aspekt av verkligheten.⁶⁴ Med en semiotisk terminologi kan man definiera myten så här:

In myth, we find again the tri-dimensional pattern . . . the signifier, the signified, and the sign. But Myth is a peculiar system, in that it is constructed from a semiological chain which existed before it: it is a *second-order semiological system*. That which is a sign . . . in the first system, becomes a mere signifier in the second.⁶⁵

Med en figur kan den beskrivas så här:⁶⁶

Både konnotation och myt använder sig av metoden att ta ett tecken från en nivå och göra det till uttryck på en annan.⁶⁷ Detta gör att det inte heller finns en klar di-

stinktion mellan de båda begreppen. Myten kan snarare uppfattas som en viss typ av konnotation. Kanske kan man säga att myten skiljer sig från konnotationen i det ögonblick då den försöker uttala sig universellt om företeelser i ett samhälle, och inte endast om ett visst ord eller begrepp:

. . . myths are connotations which have become dominant-hegemonic.⁶⁸

Barthes tillskriver myten två uttrycksplan. Dels det språkliga som han kallar *mening* och som utgör det lingvistiska systemets slutgiltiga term. Dels det mytiska som han kallar *form* och som utgör det mytiska systemets begynnelseterm.⁶⁹

Det farliga med myten uppstår när mening och form blandas ihop och upplevs som en enhet. På så sätt införlivas det mytiska planet med det språkliga och myten upplevs som en naturlig del av vårt samhälle och vår verklighet. Man kan säga att myten upplevs som ett system av fakta, när den egentligen är ett system av värderingar.⁷⁰

Myten används för att legitimera ett samhälles värderingar, den är politiskt konserverande och förhindrar ifrågasättande och förändringar.⁷¹ På så sätt har myten en ideologisk dimension.⁷² Genom att analysera de sociala stereotyper, de myter, som medlemmarna av en viss kultur upplever som "naturliga", vill Barthes avslöja myterna som ideologiska bedrägerier.⁷³ Myten används, liksom konnotationen (jmf Ecos resonemang om underkoder ovan) i den politiska retoriken.

Dock behöver inte användningen av myter eller konnotationer vara medveten från sändarens sida. Sändaren själv är en del av sin ideologiska/kulturella gemenskap och ser därför ofta myterna som objektiva fakta.

Precis som konnotationen används under vintern 1987 är också myten viktigast efter studentdemonstrationerna (även om den också används under övriga perioder). Många artiklar inleds eller uppehåller sig vid långa beskrivningar av det socialistiska respektive borgerliga (konnotativt ord i sig) samhällets väsensskilda karaktärer, vid historiska exposéer över Kinas brutala historia innan revolutionen och dess lika ärevärdiga efter 1949, vid de misslyckade försök till borgerlig demokratisering som gjordes under den feodala perioden, och vid den period präglad av ekonomiska och politiska framsteg som följde på "the 10-years of disasters and turmoil" (dvs Kulturrevolutionen).

Man kan säga att verkligheten – och med det menas både historien och den pågående utvecklingen – förklaras genom dessa myter. På det språkliga planet (mening) kan man läsa myterna som rent deskriptiva framställningar. På det mytiska planet (form) framstår myterna med sina skiljelinjer mellan det onda (feoda-

lismen och det borgerliga samhället) och det goda (folkets demokratiska diktatur och socialismen) som fakta när de egentligen är ideologiskt och kulturellt färgade värderingar.

Mytens retoriska värde är stort framförallt under vintern 1987.

2.3 Kultur

2.3.1 Att studera kulturen som kommunikation

Peirce talar om den oändliga semiosen. Den innebär att en interpretant, en tanke, alltid måste referera till ett tecken som i sin tur har en interpretant som måste referera till ett tecken osv i all oändlighet...⁷⁴ Med hjälp av den oändliga semiosen faller tecknet in i ett större sammanhang av vad Eco kallar kulturella enheter. Tecknen bildar ett konnotativt nätverk som i sin tur bildar en kulturell kontext.⁷⁵

Kulturella enheter är begrepp som är beroende av den kultur de existerar inom. Svenskan har t ex ett begrepp för snö, medan eskimåerna har fyra, och detta beror förstås på de olika kulturella miljöer svenskar och eskimåer lever i. Vårt kulturella enhetsbegrepp för snö är endimensionellt, medan eskimåernas är fyrdimensionellt.⁷⁶ Enheterna definieras genom sina respektive positioner i förhållande till varandra inom systemet.⁷⁷ Eco utvidgar därmed den synkrona språkdimensionen till att gälla en hel kultur. För honom är en kultur i sig ett system som kan studeras med den synkrona metoden.⁷⁸

Detta synsätt reducerar kulturen till ett system utanför tid och rum och Eco tar inte hänsyn till en kulturs specifika historiska och sociala kontext – ett perspektiv som den diakrona dimensionen istället kan tillföra.⁷⁹

Mer än någon annan, poängterar Eco den kulturella kontexten runt tecknet. Det är i enlighet med vår kulturs koder, menar han, som vi förstår innebörden av ett begrepp eller en sats och inte beroende på om den är konkret eller abstrakt, sann eller falsk.⁸⁰ Eco drar resonemanget om innebörden som en kulturell enhet till sin spets. Han menar t ex att när vi talar om begreppet hund, talar vi inte i första hand om hunden som står bredvid oss, utan snarare om alla existerande hundar. Utifrån det drar han slutsatsen att

Varje försök att fastställa vad ett teckens referent [Ogden/Richards term, jmf Peirce's objekt] är tvingar oss att definiera denna referent med en abstrakt entitets termer, vilka inte är något annat än en kulturell konvention.⁸¹

Eco reducerar här begreppet yttre verklighet till en kulturell företeelse. Han lägger ingen vikt vid den subjektiva perceptionen av denna yttre verklighet och visar

därmed att individuella faktorer inte har någon plats i hans kulturteori.

Semiotik är, enligt Eco, studiet av kulturen som kommunikation och semiotikens uppgift är att visa hur det under kulturella strukturer finns system.⁸² Flera semiotiker betonar detta: Cherry menar att kommunikationen är grundvalen för allt socialt liv⁸³, Sapir menar att allt socialt beteende innehåller kommunikation,⁸⁴ och Watzlawick, Beavin och Jackson går t o m så långt att de talar om "the impossibility of not communicating" inom en social eller kulturell gemenskap.⁸⁵

Med utgångspunkt från detta kan vi anta att en litterär/poetisk text är en kulturyttring från en specifik sändare i en viss kontext, och att vi för att förstå meddelandet bör studera de underliggande kommunikationsmönster som finns i den texten. I princip kan vi göra detsamma med en politisk text. Vi kan se på vilka ord man använder och vilka man inte använder, hur de används, hur man benämner andra länder, politiker, och händelser, vilka man avser att rikta sig till, osv (jmf den synkrona språkdimensionen). Dock kan man fråga sig om detta är tillräckligt. För det första är sändaren svår att isolera, till skillnad från vad han/hon oftast är i en litterär text. Journalister och politiker företräder ofta andra grupper och etablissemang. För det andra kan vi inte jämföra budskapen i en politisk text med de som finns i en poetisk utan att i högre grad ta hänsyn till medvetna avsikter, retorik och propaganda, fakta och ideologiska övertygelser. För det tredje kan vi inte jämföra mottagaren i de båda fallen då en politisk text ofta har mer specificerade målgrupper.

Det är således inte lätt att använda en metod som är avsedd för litterära texter, konstverk och fotografier på politiskt material.

Om kulturen studeras som kommunikation innebär det inte att kommunikationen bör studeras som kultur. Frank Webster talar om faran att reducera kommunikationen till en kulturyttring. Mot denna reduktionism uppställer han det intersubjektiva perspektivet, där den individuella mänskliga faktorn spelar en viktig roll. Som medvetna och rationella har människor möjlighet att tänka och agera, vilket gör att de inte är hjälplösa offer för sin kultur, menar han. Och även om människor är skapta av sin kultur, skapar de den också.⁸⁶ På liknande sätt resonerar den ryske semiotikern Jurij Lotman. Han menar att så fort ett konstverk har kommit till, upphör det att endast vara en återspeglning av den kultur det är produkt av, och blir själv verklighetsförändrande.⁸⁷

När Eco således talar om att sändaren är underkastad de kulturella villkor som gäller i en viss situation, och när han därmed reducerar sändaren till att vara identisk med informationskällan,⁸⁸ ignorerar han återigen in-

dividua faktorer.

När man studerar politik är det viktigt att inte reducera kommunikationen till kultur. Retorik, propaganda, politiska förhandlingar är bara några exempel på fall där man för det mesta inte kan negligera vikten av de individuella faktorerna. I vissa fall kan det vara till gagn att studera politiskt språk som en kulturyttring utan hänsyn till vilka som talar eller skriver. Detta gäller exempelvis studier av sovjetisk retorik under Breznev, eller kinesisk retorik under Kulturrevolutionen. För det mesta har dock både rationella (jmf Webster ovan) och affektiva komponenter hos enskilda aktörer betydelse i politiska skeenden, tex både i sovjetisk retorik idag och i kinesisk retorik innan sommarens händelser. Kulturen fungerar som en sammanhållande grund men eliminerar inte individuella tanke- och handlingsmönster.

För att se på individuella och psykodynamiska faktorer såväl inom litteratur som inom politik erbjuder inte semiotiken någon teori eller metod.

2.3.2 Ideologi och kultur

Kultur är, som vi vet, den semiotiska benämningen på kontext. Många semiotiker – och inte minst de som tex Barthes och Eco som också sysslar med retorik – talar dock hellre om *ideologi*. Är då ideologi och kultur samma sak i den semiotiska traditionen?

När det gäller ideologin menar Louis Althusser att den är en underliggande struktur som vi i stort sett är omedvetna om. Den påverkar och förändrar ständigt vår medvetna perception. När vi studerar ideologi måste vi därför studera dess underliggande och inte bara dess synliga nivå.⁸⁹

Detta perspektiv sammanfaller på många sätt med Eco. Eco menar att ideologi är "the universe of knowledge of the receiver and of the group to which he belongs". För att detta kunskapens universum ska kunna användas i kommunikationen, måste "the system of knowledge becomes a system of signs: the ideology is recognizable when, once socialized, it becomes a code."⁹⁰

Ideologin är således ett underliggande betydelsystem som influerar, eller to m bestämmer, vårt sätt att skapa, tolka och uppfatta verkligheten.

När det gäller kulturen definierar Barthes och socialantropologen Lévi-Strauss den på liknande sätt. För dem är kulturen en omedveten underliggande struktur ur vilken medvetna tankar och idéer produceras.⁹¹

Detta talar för att begreppen behandlas synonymt. Riktigt tillfredsställande är det dock inte. Min uppfattning är att tex Eco och Barthes använder begreppen på olika sätt och i skilda sammanhang, även om de inte explicit redovisar någon skillnad. Kanske kan man säga att ideologi är ett underliggande system som ingår i en

större underliggande struktur som vi kallar kultur?

En parallell kan göras med svårigheten att skilja mellan konnotation och myt vilken berördes ovan. På samma sätt som där kan man fråga sig om det är så att ideologin övergår i kultur när den blir dominant och hegemonisk?

Ovanstående resonemang visar att det är ont om tillfredsställande definitioner och distinktioner inom semiotiken. Å ena sidan ligger det i semiotikens natur därför att den ständigt integrerar olika perspektiv och nivåer. Å andra sidan gör det teorin spekulativ och oprecis.

Semiotikens utgångspunkt är att all retorik är förankrad i en kulturell kontext. Därför passar semiotiken särskilt bra att applicera på Kina, eftersom kinesisk retorik inte bara indirekt har komponenter från det historiska och kulturella arvet, utan också uttalar att varje lands politik och ideologi måste baseras på specifika nationella förutsättningar.⁹² Av detta följer bl a att marxism-leninismen i Maos tappning har specifika kinesiska förtecken.

Detta innebär dock inte att kineserna har lyckats kasta sin obekväma historiska barlast överbord. Konfucius gör sig tex ofta påmind i kinesiskt politiskt liv, trots att man sedan 1949 försökt utrota delar av hans inflytande.

Några enkla exempel från retoriken får illustrera denna sista anhalt i den semiotiska teorin och avslutar därmed detta kapitel. Jag erkänner att jag här är något spekulativ. Mina exempel kan givetvis diskuteras även ur andra aspekter.

Många artiklar har en undervisande ton och en pedagogisk uppläggning, ofta i form av växeldialog eller fråga-svar-systematik. Detta påminner om den konfucianska utbildningsformen där lärare-och-elev-relationen ofta fungerade på detta sätt.

Historiskt har klyftorna mellan olika sociala grupper i det kinesiska samhället varit mycket stora. Konfucianismen var i mångt och mycket ett försvar för att detta orättvisa och rigida system, där alla hade en särskild plats med specifika förpliktelser, skulle bestå. Den konflikt mellan intellektuella å ena sidan, och bönder/arbetare å den andra, som ständigt ligger latent i Kina och som Kulturrevolutionen bl a var ett uppblående bevis på, kan ses som en fortsättning på det hat som skapades i Konfucius hierarkiska system. Det syns också i retoriken. För även om man i en mening hävdar att klyftorna inte längre finns eller att de är marginella, pga det kommunistiska systemet, framskymtar konflikten indirekt i nästa. De intellektuella är landets grädda samtidigt som de måste lära sig att uppträda som om de inte vore det, är det paradoxala budskap som kan utläsas ur flera artiklar.

På liknande sätt har man svårt att komma till rätta

med hur kadrer och partimedlemmar ska stå i förhållande till folket. Detta kan också ses som en kvarleva från den konfucianska patriarkaliska och hierarkiska traditionen kombinerat med försök att utrota den. Å ena sidan tillhör partimedlemmarna folket. Å andra sidan måste de lära sig att uppträda som folket och inte tro att de är för mer, å tredje sidan är de visserligen för mer men måste låta bli att visa det.

Att överhuvudtaget diskutera i termer av hierarkiska strukturer, som i exemplet med "the organizational principle" (se avsnitt 2.2.3 ovan), kan ha paralleller med den store filosofen.

Mao var ingen vän av Konfucius. Däremot var han, enligt Kocis, influerad av Lao-tze och taoismen. Detta innebar att han plockade de delar av marxism-leninismen som var förenliga med bla taoismen, tex dialektiken och teorin om revolutionär förändring, medan andra delar lämnades därhän.⁹³ Således hjälpte Tao Mao att skapa en kinesisk kommunistisk ideologi.

Att de dialektiska tankegångarna, med en marxistisk terminologi, eller läran om harmoni mellan motsatser, med taoistiska ord, är framträdande i dagens kinesiska retorik visar de flesta artiklar.⁹⁴ Följande citat ger ett exempel:

... we will develop a political situation in which people have both centralism and democracy, both discipline and freedom, both unity of will and mind and personal liveliness.

3. Retorik

3.1 Vad är retorik?

I Aristoteles böcker *Retorica* och *Poetica* ses retoriken som en relativt neutral argumentationskonst. Den är helt enkelt "a mode of discourse capable of 'proving opposites'."⁹⁵ De antika retorikerna hade tre mål med sina tal: att lära, roa och röra (*docere, delectare, movere*). Att röra innebar att påverka mottagaren.⁹⁶ Vår nuvarande uppfattning om retoriken har ofta negativa konnotationer, vilket är en kvarleva från den cartesianska traditionen som såg meningsskiljaktigheter som tecken på att något var fel och därför tillmätte retoriken ingen eller mycket liten, negativ betydelse.⁹⁷ En vanlig inställning idag är att retorik bör undvikas. Vi förknippar den ofta med diktatorer som Hitler och Mussolini, men glömmer att även Churchill hör till de stora retorikerna. Jag vill närma mig det aristoteliska synsättet och se retoriken som mindre negativ och som ofrånkomlig, dvs vi kan och bör inte bortse från den då den är en naturlig del av exempelvis vårt politiska liv.

Retorik är detsamma som talekonst, men fungerar i praktiken främst som en övertalningskonst (jmf *move-re*), därför att det är viktigare att få en mottagare att tro

på ett argument än att argumentet är sant.⁹⁸

Övertalning inträffar då aktörer i konkreta sociala kontexter manipulerar språket utifrån bestämda intentioner för att uppnå politiska eller retoriska vinster. När man övertalar kan man antingen nyttja språket kognitivt, dvs använda fakta och saklighet, eller affektivt, dvs vara osaklig genom att tex använda ett symbolspråk.⁹⁹ Den affektiva retoriken vätter mot propagandan.

Den som övertalas gör-det-ofta-med-viss-motvilja.¹⁰⁰ När vi kommunicerar tenderar verbala utsagor, som innehåller och domineras av konnotation och myt, att skapa övertalande meddelanden.¹⁰¹ Det beror på att konnotationen och myten väddar till våra känslor och referensramar.¹⁰²

Enligt Eco är talekonsten motsägelsefull. Den vill nämligen övertyga mottagaren om något han/hon inte vetat förut, samtidigt som den utgår från något han/hon redan vet. Eco löser problemet genom att skilja mellan två typer av talekonst. För det första är retoriken en argumentationsteknik som balanserar mellan information och mångtydighet. För det andra innehåller den ett förråd av prövade tekniker som redan integrerats i ett samhälles kultur. Det sistnämnda har sin grund i semiotiken.¹⁰³

En tradition, som företräds av bla Maurice Bloch, ser retoriken som formaliserad och rituell. Den ser talekonsten som en produkt av kulturell och social kontext, och tar ingen hänsyn till den individuella talaren eller åhöraren.¹⁰⁴ (Jmf Ecos andra definition.) Detta kan jämföras med Fredriksson som ser det rituella språket som vanligt i en politisk eller religiös grupp. Inom den är man övertygad om att man säger det rätta, medan de som står utanför har svårt att bli övertalade eller påverkade.¹⁰⁵

En annan skola, som företräds av bla Robert Paine, poängterar i högre grad individuella faktorer hos sändare och mottagare:

Bloch sees coercion where we see persuasion; whereas he sees formalization as a 'given', which constrains the speaker, we see it as an outcome of rhetorical artistry and political acumen by which an audience is constrained – the politician strives to have his audience see the world through his interpretation of it in his speeches. [...] Contrary to Bloch we see political rhetoric not as based upon an a priori acceptance of 'who is top', but as directed to the attainment of that acceptance.¹⁰⁶

Min uppfattning ligger i linje med den sistnämnda traditionen. Retoriken är visserligen en produkt av sociala och kulturella kontexter, men den är också beroende av individuella komponenter hos sändare och mottagare. Den är inte endast beroende av en sändares medvetna eller omedvetna intentioner, utan ingår som en del av en värdegemenskap mellan talare och åhörare.

I anknytning till denna värdegemenskap kan man gå ett steg längre: retoriken kan vara ett medel att avslöja t ex ett beslut för en publik på ett sådant sätt att denna inte bara godtar besluten utan också är villig att delta i det. Målet är då inte mottagarens intellekt, som i den grekiska traditionen, utan hans/hennes vilja att handla.¹⁰⁷

Man kan också säga att retoriken är en kombination av uttryck och innehåll. Innehållet är t ex det politiska budskapet, medan uttrycket är retorikerns sätt att framföra detta budskap på. Ett allvarligt innehåll, kräver ett effektivt uttryck, en effektiv form. Samtidigt, om formen tar överhanden är det osannolikt att mottagaren svarar på det sätt sändaren önskar.¹⁰⁸

Det handlar således om att blanda uttryck och innehåll på rätt sätt, liksom att ta rätt proportioner fakta och värderingar, så att vad sändaren säger är det som mottagaren vill att han ska säga.¹⁰⁹

För att sammanfatta kan man säga att retorik är övertalande, mer eller mindre kognitiv/affektiv kommunikation. Den är ofrånkomlig och vårt mål bör snarare vara att studera den än att söka eliminera den. Mottagare och kontext, situationell som kulturell, samverkar med sändaren, för att en retorisk utsaga ska kunna skapas. Individuella såväl som strukturella faktorer påverkar retorisk utformning.

3.2 Retoriska tekniker

Retorikern använder olika tekniker för att övertala en publik.

Enligt Sandra Wallman styr begreppen *identitet*, *opposition* och *klimax* en retorisk situation. Identiteten innebär att mottagaren tar till sig sådant som passar hans/hennes tidigare föreställningsmönster. Viktigt är att retoriken överraskar, men överraskningseffekten uteblir om mottagaren inte samtidigt kan integrera den i något redan känt och konventionellt.¹¹⁰ Doris Graber resonerar liknande när hon talar om att den inkommande informationen måste vara förenlig med mottagarens politiska ideologi för att den ska behållas. Är den oförenlig, förkastas den. Graber gör också en koppling mellan myt och ideologi, helt i Barthes anda: myter består inte bara för att de har blivit en del av den nationella kultur de är produkter av, utan också för att de ständigt bibehålls och förstärks av inkommande, förenlig information.¹¹¹ Detta innebär att vi med en semiotisk terminologi endast uppfattar de tecken som redan finns representerade i vår egen kulturs koder.

Den retoriska effekten skapas sedan, enligt Wallman, antingen genom opposition eller klimax. Ett exempel på opposition är "vi-dom-argumentet", vilket är vanligt förekommande i kinesisk retorik. Man kontrasterar gärna "vi-kommunister" mot "dom-borgerliga", eller

"vi-i-Kina" mot "dom-utanför".¹¹² Klimax bygger upp effekten stegvis, t ex ju mer man inskränker definitionen av "dom", ju tydligare kan man föreställa sig "dom", och desto starkare blir känslan av "vi". I Kina beskriver man t ex ofta det borgerliga samhället med ett par värdeladdade ord, vilket leder till att det egna samhället framträder i ljusare dager.¹¹³

Om retoriken är *tveydig*¹¹⁴ kan olika individer och grupper tolka den efter egna föreställningsramar.

Det politiska språket innehåller ofta mångtydigheter och oklarheter för att dölja olika saker, enligt Evert Vedung. T ex skyler tveydigheter över sprickor inom en intressegruppering, eller tvärtom, söker dölja en alltför enig värdegemenskap.¹¹⁵ Det kan ju t ex vara obehagligt för socialdemokraterna att framstå som alltför eniga med moderaterna, och vice versa.

Herbert Tingsten menar att utnyttjandet av ords tveydighet är en av de vanligaste metoderna för förmedlandet av ideologiska tankekonstruktioner.¹¹⁶

Tautologier, alltid sanna utsagor, är en annan retorisk teknik.¹¹⁷ Om man t ex med "folkets vilja" menar den politik som det regerande partiet vill föra, innebär satsen "vi avser att föra den politik som är i enlighet med folkets vilja", endast "vi avser att föra den politik som vi avser att föra".

"Auktoritas" innebär att man stödjer sig på auktoriteter.¹¹⁸ Det är ett mycket vanligt inslag i kinesisk retorik, där man framförallt hänvisar till marxistiska ideologer¹¹⁹ eller "folkets vilja".

"*To-beg-the-question*" innebär att man förutsätter vad som ska bevisas. Chrusjtjov menade på partikongressen 1956 att Stalin hade upfunnit uttrycket "folkets fiender" för att det inte skulle vara nödvändigt att bevisa de ideologiska fel hos en person som var invecklad i en kontrovers.¹²⁰

Det retoriska *triolet* ger en stark retorisk effekt och är mycket vanlig i kinesisk retorik. Ofta kombineras den med kontrasterandet, som har en tydlig ideologisk grund i den kommunistiska/taoistiska dialektiken, och med upprepningen, där samma ord används gång på gång. Det kan se ut så här:

What exactly is the historical responsibility? . . . [It is] . . . the elimination of poverty and the realization of prosperity, the elimination of ignorance and the realization of civilization and the elimination of backwardness and the realization of modernization . . .

Språket kan också användas som ett medel för att luras utan att ljuga. Den politiska retoriken har många av de karaktäristika som gör en argumentation osaklig, trots att sändaren uppenbarligen inte ljugar.

En form av sk lögnfritt bedrägeri är *det ensidiga urvalet*.¹²¹ Här ingår t ex den talande tystnaden, tystnaden

som innebär att ingenting har förändrats. Ingen nyhetsrapportering berörde exempelvis studentdemonstrationerna under de två första veckorna sedan de brutit ut. Vidare, vid en uppräknings av sådant som har förändrats antar man att det som inte nämns är som det brukar vara. Efter studentdemonstrationerna talade man tex nästan enbart om ekonomiska reformer men knappast alls om politiska. Ett tredje exempel är då man räknar upp att företeelserna 1, 2, 3, har egenskapen f, vilket innebär att man antar att företeelserna 4, 5, 6 (som inte nämns) också har egenskapen f. Om vi tex har läst att förhållandena i landet x inte är vidare bra på ett par punkter, drar vi slutsatsen att landet som helhet är trist att bo i.¹²² Maos beskrivning av den kapitalistiska världen och retoriken mot borgerliga samhällen, som används under 1987,¹²³ är exempel på det.

3.3 Retorik och myt

Om man som Barthes härleder retoriken ur mytbegreppet, kopplar man semiotikens grundbegrepp till den politiska retoriken. Barthes definierar retorik som "ett antal bestämda, reglerade och enstränga figurer i vilka olika former av det mytiska uttrycket ska inrätta sig."¹²⁴

De retoriska tekniker jag nämnt ovan kan också sägas ha en koppling till myten såtillvida att de tar sig uttryck som är typiska för den ideologiska eller kulturella kontext de används inom. En del, tex tautologin och det lögnfria bedrägeriet, *använder sig* även av myter.

"*Vaccinet*" innebär att man erkänner ett delproblem för att lättare kunna dölja ett stort fel.¹²⁵ I Kina har man tex försökt undvika en ideologisk debatt om Kulturrevolutionen genom att lägga skulden på de fyra gäng.

"*Frånvaro av historia*" är då man låter historien försvinna in i myten och fråntar den dess egen existens.¹²⁶ I Kina tycks tex en generell tendens vara att låta de positiva tingen i historien integreras i revolutionens och det kommunistiska samhällets idé, samtidigt som det som uppfattas som negativt inlemmas i myten om feodalismens eller det borgerliga samhällets inneboende ondska.

"*Varken-eller-ismen*" innebär att retorikern placerar två motsatser mot varandra och väger den ena mot den andra så att båda förkastas.¹²⁷ Kinesisk kritik mot "de sovjetiska revisionistiska socialimperialisterna" vilka jämfördes med "de amerikanska fascistiska imperialisterna" i slutet av 1960-talet kan liknas vid detta.¹²⁸ Under vintern och hösten 1987 betonar man hur viktigt det är att förkasta både "höger- och vänsteridéer", dvs både kapitalistiska och kulturrevolutionsidéer. Man jämför också feodalism och det borgerliga samhället för att kunna förkasta dem båda.

"*Konstaterandet*" innebär en vägran att förklara¹²⁹

och finns i den kinesiska tolkningen av marxismen. Visserligen ger man gärna orsaksförklaringar till olika skeenden. Dock innebär historiematerialismen i sig att man har en deterministisk världssyn, och att man ser ideologien som en rättrådig vetenskap. Detta gör att jag snarare skulle säga att man konstaterar när man vill förklara.

Följande citat ger ett exempel på hur man betraktar marxismen:

Copernicus theory of the solar system and Darwin's theory of evolution were once dismissed as erroneous and had to win over bitter opposition [...] Marxism has also developed through struggle ...¹³⁰

3.4 Retoriska former

Elocutio – läran om stilen – visar hur man ger retoriken en så effektiv språklig form som möjligt¹³¹ genom exempelvis de kontextuellt viktiga retoriska formerna eller *metaforerna*¹³². Alla språk innehåller metaforer. De speglar vissa tanke- och föreställningsmönster som råder inom en viss kultur och subkultur. Samtidigt kan man vända på steken och säga att vårt sätt att tänka beror på de metaforer vi använder oss av.

Dessa två sidor av samma mynt har att göra med en paradox inom semiotiken. Skapar tecknet kulturen eller skapar kulturen tecknet?¹³³ Semiotikern svarar ja på båda frågorna. Satt i en politisk kontext kan man givetvis föra samma resonemang: det politiska språket är en produkt av den politiska miljön, men samtidigt påverkar retoriken det politiska klimatet.

Detta resonemang förklarar ingenting, men kan kanske hjälpa till att påvisa och medvetandegöra interaktionen mellan olika nivåer.

Att vara medveten om att metaforer är viktiga komponenter i vårt språk är viktigt för att vi ska kunna kommunicera och förstå varandra bättre.

För det första kan man betrakta metaforen som nyskapande och som ett väsentligt inslag i språkets kreativitet (jmf teorin om interaktion mellan två domäner). Denna tradition företräds av tex Michael Reddy och Donald Schön. För det andra kan man se metaforer som parasiter på den bokstavliga betydelsen och att de därför bör elimineras i så hög grad som möjligt. John Searle företräder detta synsätt.¹³⁴

Reddy och Schön företräder en skola som är relevant för semiotiken därför att den säger att metaforer är intimt knutna till den kontext de existerar i. Schön menar att den nyskapande metaforen (the generative metaphor) betonar vissa aspekter av verkligheten på bekostnad av andra, kanske lika viktiga. Han menar att det är viktigt att bli medveten om dessa metaforer därför att de kan förvräda verkligheten.¹³⁵ Reddy menar att

metaforer förvränger kommunikationen i sig, och således hela vårt sätt att se världen. Det engelska språket, och även det svenska, kan i sig betraktas som en kanalmetafor (the conduit metaphor), dvs det baserar sig på antagandet att språket är en förmedlare av idéer och tankar från sändare till mottagare. En sändare stoppar in tankar och idéer i ord, skickar orden till en mottagare som öppnar dem och plockar ut innehållet.¹³⁶ Reddy menar att kanalmetaforen utger sig för att vara objektiv, när den egentligen ignorerar mottagarens egna kunskaper och erfarenheter.¹³⁷ Exempel på kanalmetaforer är: "Vilken betydelse lägger du i de orden?", "Den där meningen är fylld med känsla", "Dina ord är ihåliga."

Reddys kanalmetaforer kan knappast sägas vara nya metaforer. Snarare är de konventionaliserade eller döda – av typen "stolsben", "lampfot", "bokrygg" – vilket innebär att de blivit så integrerade i språket att vi inte längre tänker på dem som metaforer. Våra föreställningsramar påverkas dock – ofta omedvetet – av dem, vilket är ytterligare ett exempel på språkets makt över tanken. Detta sätt att se på metaforer har mycket gemensamt med Barthes mytbegrepp. Barthes talade om mytens naturalisering, dvs då vi inte längre tänker på att det är en ideologiskt färgad föreställningsbild vi matas med. Metaforer är mytens redskap och de verkar på samma sätt. Från att först ha varit nyskapande och revolutionerande, konventionaliseras de så småningom och integreras i våra naturliga föreställningsvärldar.

David E Copper menar att metaforers främsta funktion är att förena och skapa intimitet mellan människor inom den privata, mindre eller större gruppen och inom en kulturell eller subkulturell gemenskap.¹³⁸ Ofta krävs en viss sådan gemenskap för att en metafor ska bli förstådd.¹³⁹ Om man t ex använder metaforerna "det stora och det lilla perspektivet" för att beteckna arbete med strukturer respektive aktörer, kan man lätt bli missuppfattad utanför en specifik grupp.

Avsikten med retoriken är ju att övertala, vilket man gör genom att t ex framkalla känsloladdade konnotationer hos mottagaren. Vi har tidigare talat om att använda ett mångtydigt språk i retoriken så att en mottagare kan tolka uttryck och begrepp så att de passar in i hans eller hennes föreställningsvärld. Metaforen är ett utmärkt hjälpmedel för detta, eftersom den är ideologisk och känslomässig, och kanske framförallt för att den har ett överskott på information. Wallman skriver t ex att ju rikare och mer komplext ett uttryck är desto större retorisk potential har den.¹⁴⁰

Typisk för kinesisk retorik är de militära metaforerna. Partiet jämförs med en militärcampus, där medlemmarna drillas och övas upp:

... quite a few comrades still lack strict training in inner-party democratic life [...] not good at correctly un-

derstanding and handling various contradictions within the party, do not have the strong sense of the massline, and are still not applying the weapon of criticism and self-criticism [...] step up training in party spirit [...] carry forward the party's fine tradition of hard struggle [...] the best steel should be used in the knife's blade

... och inte opponerar sig emot:

Aiming the spearhead against the party and the people's government, some people have gone so far as to say that democracy today has not really been bestowed as a gift should be earned through fierce struggle.

Liknande metaforer används när man beskriver skolan och undervisningssystemet.

Vägen som leder till den ekonomiska omstruktureringen, eller – ännu längre fram – till det socialistiska samhället¹⁴¹ är också en återkommande metafor:

... we should not assume that the road to reform is a level road filled with fresh flowers and without any brambles

the socialist road under the CPC leadership is a tortuous path traversed by the Chinese people during a protracted struggle

Här kan man spekulera kring en kulturell koppling till Taoismen – även om vägmetaforen överhuvudtaget är vanligt förekommande i retoriska sammanhang. Tao betyder ju vägen, och Lao Tze menar med det: den rätta vägen. Och den rätta vägen i dagens Kina är ju vägen mot socialismen.¹⁴²

Intressant är också det sätt på vilket man talar om byråkratin. Den är "unwieldy and overstaffed", precis som de sk kontrarevolutionära elementen som under Kinas moderna historia ofta har liknats vid "poisonous weeds". Dessa metaforer kan ses som exempel på den nyttobetonade människosyn som råder i Kina: Om en människa inte är till gagn för kollektivets allmänna nytta är hon överflödig, ett ogräs som bör rensas bort. Om hon dessutom gör kollektivet en otjänst, är hon ett giftigt ogräs som måste oskadliggöras.

3.5 Retorik och semiotik – perspektiven knyts ihop

Eco går så långt att han menar att retoriken utkristalliseras som ett andra kapitel – efter lingvistikens – i en allmän semiotik.¹⁴³ Jag nöjer mig dock med att se de två teorierna som praktiskt och teoretiskt bundna till varandra – även om de – som vi har sett – har många gemensamma nämnare.

Semiotiken kan – med en metafor – ses som en grund

för ett husbygge. Olika discipliner som behandlar kommunikation kan senare bygga vidare på den. Grunden består av semiotikens två huvudantaganden: att mottagaren är lika viktig som sändaren och att ett meddelande alltid är en produkt av specifika kulturella eller sociala kontexter.

När retoriken bygger vidare på grunden tillkommer nya aspekter, av vilka den viktigaste är aktörsperspektivet, då både kognitiva och affektiva komponenter hos sändare och mottagare är viktiga att ta hänsyn till då man studerar politisk kommunikation.

Med en annan metafor kan teorierna ses som två öar mellan vilka en bro kan byggas. Brobygget görs med hjälp av komponenter – som *konnotation, myt* och *ideologi* – som finns i båda disciplinerna.

Konnotation och myt är fenomen som Barthes och även Eco förklarar med hjälp av en lingvistisk och semiotisk terminologi, förankrar i en ideologisk och kulturell gemenskap, och slutligen visar förekomsten av inom den politiska retoriken. Konnotation och myt är, som vi har sett, komponenter i retoriken då de fyller en övertalande funktion genom att vädja till känslor och föreställningar som ofta redan är integrerade i ett samhälles eller en individs föreställningsfär.

När det gäller ideologi använder ju den politiska retoriken uttryck som medvetet eller omedvetet kan härledas från en specifik ideologisk kontext. För att ta ett exempel använder inte kinesiska retoriker uttrycket "försvar av den fria världen" – vilket är nära associerat med västmakternas politiska positioner och ideologiska visioner – när de uppmanar tredje världen till kamp mot västmakterna. Istället använder de "broderlig hjälp åt socialistiska allierade".¹⁴⁴

4. Slutord

Semiotiken gör oss medvetna om aspekter av kommunikationen som vi annars kanske inte skulle tänka på. Kanske kan denna medvetenhet på sikt leda till att människor från olika kulturer förstår varandra bättre.

Det finns dock – som vi har sett – flera brister med semiotiken. En är att den saknar hypoteser, vilket gör att den inte svarar på frågan varför. Den konstaterar och påvisar således, utan att förklara. En annan är att den saknar enhetlig begreppsapparat, entydiga definitioner och distinktioner, vilket gör den oprecis och spekulativ. Många författare – som tex Barthes och Eco – säger emot både sig själva och varandra.

Till semiotikens försvar kan man säga att den inte alltid gör det till ett egenvärde att vara svårbegriplig. I dess natur ligger att integrera och sammanföra olika nivåer och perspektiv och inte ha stringenta svar eller enkla härledningar. Den betonar helt enkelt att allt kan ses ur flera synvinklar och att det i sig är av vikt att se

det komplicerade, det komplexa och det svårgripbara.

En tredje brist med semiotiken är att den är spekulativ, vilket dock är svårt att undvika då den avser att studera det som inte syns, det underliggande och det indirekta. Avigsidan är dock att dörren för missbruk öppnas.

En fjärde – som kanske snarare är ett problem än en brist – är att den inte främst är avsedd för politiskt studium. Det är givetvis annorlunda att studera en litterär text eller ett fotografi än att studera en politisk text.

Bristerna och problemen leder fram till slutsatsen att semiotiken inte är tillräcklig vid studiet av politisk retorik, utan måste kompletteras med annan teori, som tex syskonteorier som hermeneutik och diskursanalys. Hermeneutik är läran om tolkning och bidrar således med ett förstärkt mottagarperspektiv. En retorisk utsaga kan tex få andra konsekvenser än de tänkta genom att olika mottagargrupper tolkar utsagan på skilda sätt.¹⁴⁵ Diskursanalysen studerar språket som instrument för kommunikationen,¹⁴⁶ den tar hänsyn till tids- och rumsdimensionen och studerar språket kontextuellt.¹⁴⁷ Här förflyttas således tyngdpunkten från tecken till språk och samtal.

Viktigast att ta hänsyn till är dock det individuella perspektivet. Semiotiken har en tendens att reducera kommunikationen till kultur. Retoriken, däremot, är visserligen en produkt av sociala och kulturella kontexter, men också beroende av medvetna och omedvetna avsikter och individuella referensramar hos aktörerna. Retoriker från ett och samma land talar inte med gemensam tunga, även om de strukturella faktorerna, kultur och ideologi bildar ett underliggande filter till vad de säger.

Psykologin – och främst kanske de psykodynamiska teorierna – kan här vara till hjälp därför att den står på en grund som liknar den semiotiska, även om de studerar individuella strukturer och processer istället för kulturella. Att studera politisk retorik med utgångspunkt både från semiotisk och psykologisk teori – vilket innebär att kombinera det kulturella med det individuella utifrån en strukturell grund – skulle kunna vara utgångspunkt för en annan studie i politisk kommunikation.

Käll- och litteraturförteckning

Källor:

Ban Yue Tan (Fortnightly Forum)
Beijing Domestic Service – radiosändning på engelska
Beijing Gongren Ribao – lokala upplagan av (GR)
Beijing Lilun Yuehan – lokala upplagan av (LY)
Beijing Review – engelskspråkig tidskrift
China Daily – engelskspråkig tidning

- Gongren Ribao (Workers Daily) – organ för Kinas fackföreningar
 Guangming Ribao – organ för de s k demokratiska partierna
 Hongqi (Red Flag) – organ för centralkommittén, den mest auktoritativa tidskriften
 Jingji Ribao (Economic Daily)
 Liaowang (Outlook Weekly)
 Lilun Yuehan – ung. teoretiskt månadsmagasin
 Renmin Ribao (People's Daily) – kommunistpartiets och centralregeringens organ – anger tonen för hela landets press
 Renmin Ribao overseas edition
 Ta-kung Pao – utges i Hong Kong, lojal mot kinesiska regeringen
 Xinhua (New China) – den kinesiska nyhetsbyrån
 Zhongguo Fazhi Bao (China Legal News)
 Zhongguo Jiaoyu Bao (Chinese Education)
 Zhongguo Qingnian Bao (China Youth Daily) – kommunistiska ungdomsförbundets organ
 via Foreign Broadcast Information Service (FBIS), Daily Report I, People's Republic of China, under perioderna: 860901 – 870215, 870901 – 871231
- Litteratur:*
- Aspelin, G, 1977, *Tankens vägar* del II, Lund, Doxa, 2:a uppl
 Aspelin, K & Lundberg, B A, 1976, Det semiotiska rummet i *Teckens tydning* (ed) Aspelin m fl, Stockholm, PAN/Norstedts
 Austin, J L, 1962, *How to Do Things with Words*, Oxford, Oxford University Press
 Bailey, F G, 1981, Dimensions of Rhetoric in Conditions of Uncertainty, i *Politically Speaking*, (ed) Paine, R, Philadelphia, ISHI
 Barthes, R, 1968, *Elements of Semiology*, New York, Hill and Wang
 Barthes, R, 1970, *Mytologier*, Staffanstorps, Cavefors
 Barthes, R, 1956, *Mythologies*, London, Paladin
 Baum, R, 1986, China in 1985 – the Greening of the Revolution i *Asian Survey*, vol XXVI, no 30–51
 Brugger, B, 1979, *China: Radicalism to Revisionism 1962–1979*, London, Croom Helm
 Cherry, C, 1957, What is Communication? i *Communication Studies*, 1980, (eds) Corner/Hawthorn, London, Arnold
 Clarke, D S Jr, 1987, *Principles of Semiotic*, London/ New York, Routledge & Kegan Paul
 Copper, D E, 1986, *Metaphor*, Oxford, Basil Blackwell
 Culler, J, 1976, *Saussure*, Glasgow, Fontana Paperbacks
 Culler, J, 1983, *Barthes*, Glasgow, Fontana Paperbacks
 Deng Xiaoping, 1984, *Selected Works of Deng Xiaoping*, Beijing, Foreign Languages Press
 Derrida, J, 1976, *Of Grammatology*, Baltimore, John Hopkins UP
 Eco, U, 1965, Towards a Semiotic Inquiry into the Television Message i *Communication Studies*, 1980, (eds) Corner/Hawthorn, London, Arnold
 Eco, U, 1971, *Den frånvarande strukturen*, Lund, Cavefors
 Eco, U, 1977, *A Theory of Semiotics*, London, The MacMillan Press
 Fiske, J, 1984, *Kommunikationsteorier*, Stockholm, Wahlström & Widstrand
 Fredriksson, G, 1974, *Det politiska språket*, Lund, Cavefors, 5:e uppl.
 Germer, K, 1980, *Arvet från det förflutna*, Stockholm, Liber
 Graber, D, 1976, *Verbal Behavior and Politics*, Urbana, University of Illinois Press
 Goodman, D S, 1985, The Chinese Political Order after Mao: 'Socialist Democracy' and the Exercise of State Power i *Political Studies* XXXIII, 218–235
 Hall, S, 1980a, Cultural Studies and the Centre: some problematics and problems i *Culture, Media, Language* (eds) Hall m fl, Birmingham, Centre for Contemporary Cultural Studies
 Hall, S, 1980b, Encoding/decoding i *Culture, Media, Language* (eds) Hall m fl, Birmingham, Centre for Contemporary Cultural Studies
 Hall, S, 1980c, Introduction to the Media Studies at the Centre i *Culture, Media, Language* (eds) Hall m fl, Birmingham, Centre for Contemporary Cultural Studies
 Hawkes, T, 1977, *Structuralism and Semiotics*, London, Methuen
 Heck, M Camargo, 1980, The Ideological Dimension of Media Messages i *Culture, Media, Language*, (eds) Hall m fl, Birmingham, Centre of Contemporary Cultural Studies
 Hedlund, S, 1986, *Öststatsekonomi*, Lund, Dialogos
 Hedquist, R, 1982, *Att påverka med språk*, Stockholm, Liber
 Heradsveit, D/Björgo, T, 1987, *Politisk kommunikasjon – Introduksjon til semiotikk og retorikk*, Oslo, Tano
 Jakobson, R, 1968, Språket i relation till andra kommunikationssystem i *Teckens tydning*, 1976 (ed) Aspelin m fl, Stockholm, PAN/Norstedts
 Jönsson, C, 1987, *Soviet Political Language: The Analysis of Esoteric Communication*, paper framlagt vid IPSA-kongressen i Paris 1985, 2:a uppl
 Keith, R C, 1980, Socialist Legality and Proletarian Democracy in the PRC i *Canadian Journal of Political Science*, XIII:3, 565–582
 Kocis, R A, 1985, Rights and the True Ends of Life in Mao's Political Thought i *History of Political Thought*, VI:3, 591–616
 Lakoff, G, Johnson, M, 1980, *Metaphors We Live By*, Chicago/London, The University of Chicago Press
 Leach, E, 1976, Problems of terminology i *Communication Studies*, 1980, (eds) Corner/Hawthorn, London, Arnold
 Lotman, J, 1970, Tre texter om konstens semiotik i

- Teckens tydning*, 1976, (ed) Aspelin m fl, Stockholm, PAN/Norstedts
- Lundquist L, 1982, *The Party and the Masses*, Stockholm, Almqvist & Wiksell International
- Mao Tse-tung, 1970, *Politiska skrifter – i urval*, Stockholm, Rabén & Sjögren, 2:a uppl
- Meadow, R G, 1980, *Politics as Communication*, San Diego, University of California
- Ortony, A, 1979, Metaphor: a Multidimensional Problem i *Metaphor and Thought* (ed) Ortony, Cambridge, Cambridge University Press
- Ouate, A D, 1978, Hua Kuo-feng and the Arrest of the 'Gang of Four' i *China Quarterly* no 75, 540–565
- Paine, R 1981, When Saying is Doing i *Politically Speaking*, (ed) Paine, R, Philadelphia, ISHI
- Park, G, 1981, "Weaklings Wax Biggest with Words": U.S. and Norwegian Populists i *Politically Speaking*, (ed) Paine, R, Philadelphia, ISHI
- Pateman, T, 1975, Impossible discourse i *Communication Studies*, 1980, (eds) Corner/Hawthorn, London, Arnold
- Platon, 1985, *Parmenides* i *Samlade skrifter del 4*, Lund, Doxa
- Reddy, M, 1979, The Conduit Metaphor – a Case of Frame Conflict in our Language about Language i *Metaphor and Thought* (ed) Ortony, Cambridge, Cambridge University Press
- Robinson, J, 1988, Mao after Death-Charisma and Political Legitimacy i *Asian Survey*, XXVIII, no 3, 353–368
- Rodger, I, 1981, Rhetoric and Ritual Politics: The Durham Miners' Gala i *Politically Speaking*, Philadelphia, ISHI
- Rosen, S, 1987, China in 1986 – A Year of Consolidation i *Asian Survey* XXVII, no 1, 35–55
- Rosen, S, 1988, China in 1987 – The Year of the Thirteenth Party Congress i *Asian Survey*, XXVIII, no 1, 35–50
- Ryding, Erik, 1980, *Att luras utan att ljuga*, Lund, Doxa
- Sapir, J D, 1977, The Anatomy of Metaphor i *The Social Use of Metaphor*, Charlottesville, University of Pennsylvania Press
- Sartori, G, 1987, *The Theory of Democracy Revisited I & II*, New Jersey, Chatnam House
- Saussure, F de, 1970, *Kurs i allmän lingvistik*, Staffans-torp, Cavefors
- Schram, S R, 1969, *The Political Thought of Mao Tse-tung*, Harmondsworth, Penguin
- Schram, S R, 1986, The Limits of Cataclysmic Change: Reflections on the Place of the 'Great Proletarian Cultural Revolution' in the Political Development of the PRC i *China Quarterly* 108, 613–624
- Schurmann, F, 1970, *Ideology and Organization in Communist China*, Berkeley, University of California Press, 2:a uppl
- Schön, D, 1979, Generative Metaphor: A Perspective on Problem-Setting in Social Policy i *Metaphor and Thought* (ed) Ortony, Cambridge, Cambridge University Press
- Searle, J R, 1969, *Speech Acts*, Cambridge, Cambridge University Press
- Shakespeare, W, 1982, *Romeo and Juliet*, London, Chancellor Press
- Sigurd, B, 1973, *Språk i arbete*, Stockholm, Wahlström & Widstrand
- Tarschys, D, 1978, *Sovjetunionens politiska problem 1950, 1960, 1970*, Stockholm, Liber
- Vedung, E, 1977, *De rationella politiska samtalet*, Stockholm, Aldus/Bonniers
- Wallman, S, 1981, Refractions of Rhetoric: Evidence for the Meaning of 'Race' in England i *Politically Speaking*, Philadelphia, ISHI
- Watzlawick, P, m fl, 1968, The Impossibility of not Communicating i *Communication Studies*, 1980, (eds) Corner/Howthorn, London, Arnold
- Webster, F, 1985, *The New Photography – Responsibility in Visual Communication*, London/New York, John Calder/Riverrun Press, 2:a uppl
- Womack, B, 1979, Politics and Epistemology in China since Mao i *China Quarterly*, no 80, 768–792
- von Wright, G H, 1965, *Logik, filosofi och språk – strömningar och gestalter i modern filosofi*, Stockholm, Aldus/Bonniers
- Wylie, R F, 1979, Mao Tse-tung, Ch'en Po-ta and the Sinification of Marxism 1936–38 i *China Quarterly* no 79, 447–480
- Zagoria, D S, 1962, *Talmudism and Communist Communications*, paper framlagt i Washington inför American Political Science Association

Noter

- ¹ Den s k tolkningshypotesen, se Sigurd 1973:38.
- ² *ibid.*
- ³ Om att studera kommunistiskt språk, se tex Hedlund 1986, Tarschys 1978.
- ⁴ Om skillnader mellan språk, se tex Saussure 1970:52, Clarke 1987:18–19, Hawkes 1977:136, Jakobson 1968:31–32.
- ⁵ Rosen 1987:38–41.
- ⁶ Deng 1984:151–165 (1978).
- ⁷ Goodman 1985:219.
- ⁸ Brugger 1979:203.
- ⁹ *ibid* 238.
- ¹⁰ För en ingående diskussion om det kommunistiska demokratibegreppet hos tex Marx, Lenin och Mao, se tex Sartori 1987:456–490, Lundquist 1982:263–296, Schram 1969:294–330.
- ¹¹ Goodman 1985:225, Deng 1984:166–191 (1979).
- ¹² Rosen 1988:35 ff.
- ¹³ *ibid* 40–44.
- ¹⁴ Semeion (gr)=tecken, Culler 1976:90. "Semiotik" är den anglosaxiska traditionens term medan den kontinentala traditionen använder sig av "semiologi". Begreppen används oftast synonymt.

- ¹⁵ Eco 1965:131–132.
- ¹⁶ Fiske 1984:89–90, jmf Jakobsons homogena och synkretiska meddelanden i Jakobsson 1968:30.
- ¹⁷ Leach 1976:16.
- ¹⁸ Graber 1976:116.
- ¹⁹ Saussure 1970:93–95. Uppdelningen härstammar från den stoiska logiken, jmf Jakobson 1968:23.
- ²⁰ Barthes 1956:112–113, jmf Morris semantiska relation som studerar innebörden/betydelsen i Sigurd 1973:10–11.
- ²¹ Eco 1971:78.
- ²² För en ideologisk genomgång av det kinesiska demokratibegreppet, se not 10.
- ²³ "Innehåll" kan i detta sammanhang inte översättas endast med "mental föreställning". Hänsyn måste givetvis tas till eventuella propagandaaspekter som kan ligga i definitionen av demokrati.
- ²⁴ Några artiklar förespråkar to m fri diskussion om marxismen. Jmf utvecklingen 1956.
- ²⁵ Jmf retoriken från kulturrevolutionen.
- ²⁶ Jmf Mao 1970:214–216.
- ²⁷ Jmf Goodman 1985: införandet av "socialist democracy" i dec 1978.
- ²⁸ Saussure 1970:30.
- ²⁹ Culler 1976:26, jmf Morris syntaktiska, språkliga relation i Sigurd 1973:10–11.
- ³⁰ Se även den negativa definitionen av demokrati i föregående avsnitt.
- ³¹ Saussure 1970:107–108, 137.
- ³² Jmf schackmetaforen Eco 1971:78, Saussure 1970:117–118, jmf Jönsson 1987:2–3.
- ³³ Jönsson 1987:15–18, jmf Zagoria 1962:2–3, 7.
- ³⁴ Ouate 1978:551. Artikelförfattaren menar att dessa anklagelser inte var sanna, men att partiet använde dem mot de fyra för att öka deras skuld, ibid 544–545.
- ³⁵ För att tydligare markera skillnaden mellan socialistisk och borgerlig demokrati, se Goodman 1985.
- ³⁶ Se t ex Tarschys 1978:93–94.
- ³⁷ Se Goodman 1985, Brugger 1979.
- ³⁸ Jmf V N Volosinov, G Sampson cit i Corner/Hawthorn 1980:64–65, Weedon, Tolson, Mort 196–197.
- ³⁹ Se ex Fiske 1984:58–61, Heradsveit/Bjørge 1987:27–30.
- ⁴⁰ Heradsveit/Bjørge 1987:28, jmf Ogden/Richards triad: referens – referent – symbol i ex Fiske 1984:60–61, Heradsveit/Bjørge 1987:22, jmf Klaus sigmatik – den referentiella aspekten som synar relationen mellan tecknet och den yttre verkligheten, se Aspelin m fl 1976:18, jmf Graber 1976:93.
- ⁴¹ Schurmann 1970:24–38, Deng 1984:154, 165, Robinson 1988:358–362, Womack 1979:791–792.
- ⁴² Se ex Fiske 1984:64–67, Heradsveit/Bjørge 1987:30, Vedung 1977:97, jmf Culler 1976:96 som anser det felaktigt att använda ordet symbol och istället använder "sign proper" för att understryka godtyckligheten och konventionaliteten.
- ⁴³ Saussure 1970:95–97, jmf Culler 1976:19–20. Se även Culler 1976:96–99, Webster 1985: 171–173, Hawkes 1977:136 ff. Jmf Derridas och Weedon, Tolson, Morts 196–200 kritik av godtyckligheten. En intressant aspekt i samband med konventionaliteten är hur tecken förändras och består i tiden, se t ex Saussure 1970:102–105, Culler 1983:27, Pate-man 1975:101–102.
- ⁴⁴ Fiske 1984:76.
- ⁴⁵ Saussure 1970:96, 99.
- ⁴⁶ Webster 1985:171–173.
- ⁴⁷ Heradsveit/Bjørge 1987:35.
- ⁴⁸ Fiske 1984:77–79, Heradsveit/Bjørge 1987:37, jmf Culler 1976:48–49.
- ⁴⁹ Heradsveit/Bjørge 1987:37.
- ⁵⁰ Jmf Schram 1969:306–308 (1957), jmf Mao 1970:214–216, 313 (1942).
- ⁵¹ Culler 1976:19.
- ⁵² Se ex Heradsveit/Bjørge 1987:51–52, Saussure 1970:37, Culler 1976:29–34.
- ⁵³ Barthes 1968:13.
- ⁵⁴ Webster 1985:167–168.
- ⁵⁵ Jmf Derridas kritik mot langue/parole-distinktionen.
- ⁵⁶ Fiske 1984:110–111, Heradsveit/Bjørge 1987:39–41.
- ⁵⁷ Fiske 1984:111–112, Heradsveit/Bjørge 1987:39–41.
- ⁵⁸ Jmf Heck 1980:125–126, jmf Barthes och Ecos resonemang i avsnitt 2.2.4 nedan, jmf Webster 1985:184–185.
- ⁵⁹ Hall 1980b:133.
- ⁶⁰ Eco 1971:59.
- ⁶¹ Jmf Eco 1965:137–138.
- ⁶² Heradsveit/Bjørge 1987:44–45.
- ⁶³ Jmf Schram 1969:300–301 (1949), 308, 310–311 (1957) och Mao 1970:205.
- ⁶⁴ Fiske 1984:113–116.
- ⁶⁵ Barthes 1956:114.
- ⁶⁶ Barthes 1970:211.
- ⁶⁷ Se ex Webster 1985:184.
- ⁶⁸ Heck 1980:125.
- ⁶⁹ Barthes 1970:213.
- ⁷⁰ Barthes 1970:226–229.
- ⁷¹ Barthes 1956:155.
- ⁷² Heradsveit/Bjørge 1987:43.
- ⁷³ Culler 1983:33.
- ⁷⁴ Heradsveit/Bjørge 1987:28, 47. Jmf Platons resonemang i "Parmenides", där han som kritik mot sin egen idélära, framförde teorin om den infinita regressen; föremålen som är avbilder av idéer, vilka i sin tur är föremål osv.
- ⁷⁵ Heradsveit/Bjørge 1987:47–48, jmf Eco 1971:69.
- ⁷⁶ Eco 1971:81.
- ⁷⁷ Eco 1971:77.
- ⁷⁸ Jmf liknande resonemang hos t ex Barthes och Lévi-Strauss, se Hall 1980a:30–31.
- ⁷⁹ Jmf Hall 1980a:29–30.
- ⁸⁰ Jmf kritiken mot Ogden/Richards i Eco 1971:62–66 och Freges resonemang om "Sinn och Bedeutung" i von Wright 1965:171ff.

- ⁸¹ Eco 1971:62–66.
⁸² Eco 1971:30, jmf 13.
⁸³ Cherry 1957:9.
⁸⁴ Cit i Hawkes 1977:125, jmf Jakobson 1968:22.
⁸⁵ Watzlawick m fl 1968:23–25.
⁸⁶ Webster 1985:136–142.
⁸⁷ Lotman 1970:46–47.
⁸⁸ Eco 1971:60.
⁸⁹ Cit i Heck 1980:122, jmf Hall 1980b:123, jmf Hall 1980c:34–35, jmf Veron cit i Heck 1980:123.
⁹⁰ Cit i Heck 1980:123.
⁹¹ Hall 1980a:30–31, jmf den marxistiska traditionen, se ex Hall 1980a:33–35.
⁹² Schurmann 1970:24–38, jmf Schram 1969:299 (1945), Wylie 1979:477, Womack 1979:789.
⁹³ Kocis 1985:590ff.
⁹⁴ Jmf Schram 1969:313 (1949), 303 (1956). 306–308 (1957), jmf Mao 1970:214, 218, 221, se även Yu 1976:37ff, jmf kontrasterandet i "Retoriska tekniker" nedan.
⁹⁵ Paine 1981:3, Bailey 1981:26.
⁹⁶ Hedquist 1982:27.
⁹⁷ Paine 1981:3.
⁹⁸ Hedquist 1982:26–27.
⁹⁹ Heradstveit/Bjørge 1987:97–98, jmf Eco 1977:277.
¹⁰⁰ Hedquist 1982:15.
¹⁰¹ Eco 1971:166.
¹⁰² Den sk emotiva språkfunktionen. Se även litteratur om språkets funktioner, tex Robinson cit i Sigurd 1973:25–34, Hedquist 1982:7–10, Vedung 1977:16, 60, 63, 103–106, Austin 1962:101–102, Searle 1969, Jakobson 1968:28–29, Fiske 1984:50–53.
¹⁰³ Eco 1971:171–173.
¹⁰⁴ Paine 1981:2.
¹⁰⁵ Fredriksson 1974:40.
¹⁰⁶ Paine 1981:2–3.
¹⁰⁷ Bailey 1981:26. En retoriker kan också handla samtidigt som han talar, vilket sker då han exempelvis konfirmerar ett beslut. Detta är enligt språkfilosofien en sk språkhandling, en performativ, och den härstammar från språkfilosoferna Austin (1977) och Searle (1969). Jmf resonemang om att politiken i sig är en språkhandling – politik är att göra ting med verbala och icke-verbala tecken – i Heradstveit/Bjørge 1987:14–15, 21, Graber 1976:60–64, Meadow 1980:28, Fredriksson 1974:17, Paine 1981:9.
¹⁰⁸ Paine 1981:10–12, jmf Bailey 1981:25.
¹⁰⁹ Paine 1981:15–17, jmf Rodger 1981:41–43, jmf Park 1981:66–67.
¹¹⁰ Heradstveit/Bjørge 1987:100, jmf Eco 1971:172, Ryding 1980:34.
¹¹¹ Graber 1976:49, 53, jmf Chamber cit i Weedon, Tolson, Mort 182.
¹¹² Jmf "Myt" ovan.
¹¹³ Jmf Wallman 1981:119–120. Jmf avsnitt 2.2.4 ovan.
¹¹⁴ Jmf Fredriksson 1974:64–69, Hedquist 1982:111–113.
¹¹⁵ Vedung 1977:69–73.
¹¹⁶ Vedung 1977:73.
¹¹⁷ Jmf Fredriksson 1974:73–82, samt resonemanget om trivialiteter (utfyllnad) och plattheter (självklarheter) ibid 82–89, jmf Barthes 1957:251–252.
¹¹⁸ Hedquist 1982:35.
¹¹⁹ Ibland stödjer man sig även på kinesiska filosofer och på icke-marxistiska europeer, tex Montesquieu.
¹²⁰ Fredriksson 1974:49.
¹²¹ Ryding 1980:12–37, jmf Fredriksson 1974:33.
¹²² Ryding 1980:19–23.
¹²³ Jmf Mao 1970:207, 217.
¹²⁴ Barthes 1970:249.
¹²⁵ Barthes 1970:249–250.
¹²⁶ Barthes 1970:250.
¹²⁷ Barthes 1970:252, jmf Wallmans "opposition" samt kontrasterandet ovan.
¹²⁸ Cit i Fredriksson 1974:166.
¹²⁹ Barthes 1970:253–254.
¹³⁰ Jmf Schram 1969:303f (1956), 308–310.
¹³¹ Hedquist 1982:50, jmf Eco 1977:278.
¹³² För en genomgång av retoriska former, se Heradstveit/Bjørge 1987, Ortony 1979, Sapir 1977, Lakoff/Johnson 1980, Copper 1986, Eco 1977.
¹³³ Se tex Saussure 1970:15–17, Culler 1976:19, 22. Även någonting som i hög grad har sysselsatt de strukturella lingvisterna, och kulturanthropologerna, tex Sapir, Whorf och Lévi-Strauss.
¹³⁴ Ortony 1979:1–2, 5.
¹³⁵ Ortony 1979:6, 12, Schön 1979:254–256, jmf Lakoff/Johnson 236.
¹³⁶ Reddy 1979:284–290.
¹³⁷ Ortony 1979:12–13.
¹³⁸ Copper 1986: tex 140.
¹³⁹ Copper 1986:165.
¹⁴⁰ Wallman 1981:126.
¹⁴¹ På den 13:e partikongressen deklarerade Zhao att Kina endast var i initialskedet av socialismen och att det åtminstone skulle ta 100 år att fullfölja den socialistiska vägen, se tex Rosen 1987:42.
¹⁴² Jmf Kocis 1985:601ff, jmf Yu 1976:37ff.
¹⁴³ Eco 1971:19.
¹⁴⁴ Eco 1971:176–177, jmf Eco 1977:278ff.
¹⁴⁵ Se tex Heradstveit/Bjørge 1987:61–62.
¹⁴⁶ Enligt Benveniste ref i Heradstveit/Bjørge 1987:54–55.
¹⁴⁷ Enligt Ricoeur ref i Heradstveit/Bjørge 1987:54–55.